

RÔZNE KONCEPCIE ČLOVEKA

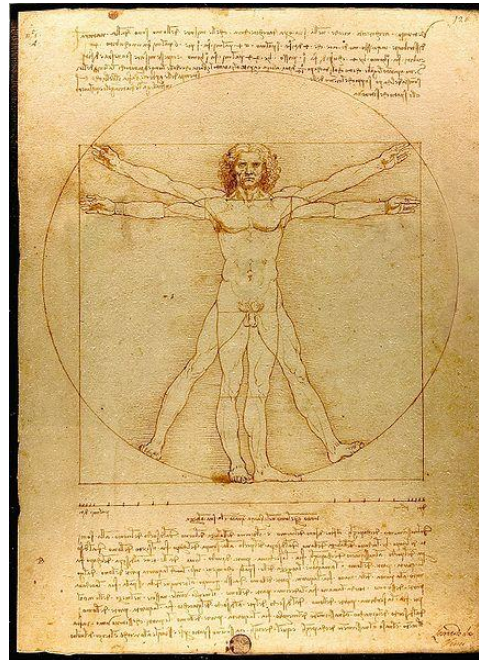
Predmet: *Filozofia a etika v ošetrovatel'stve*

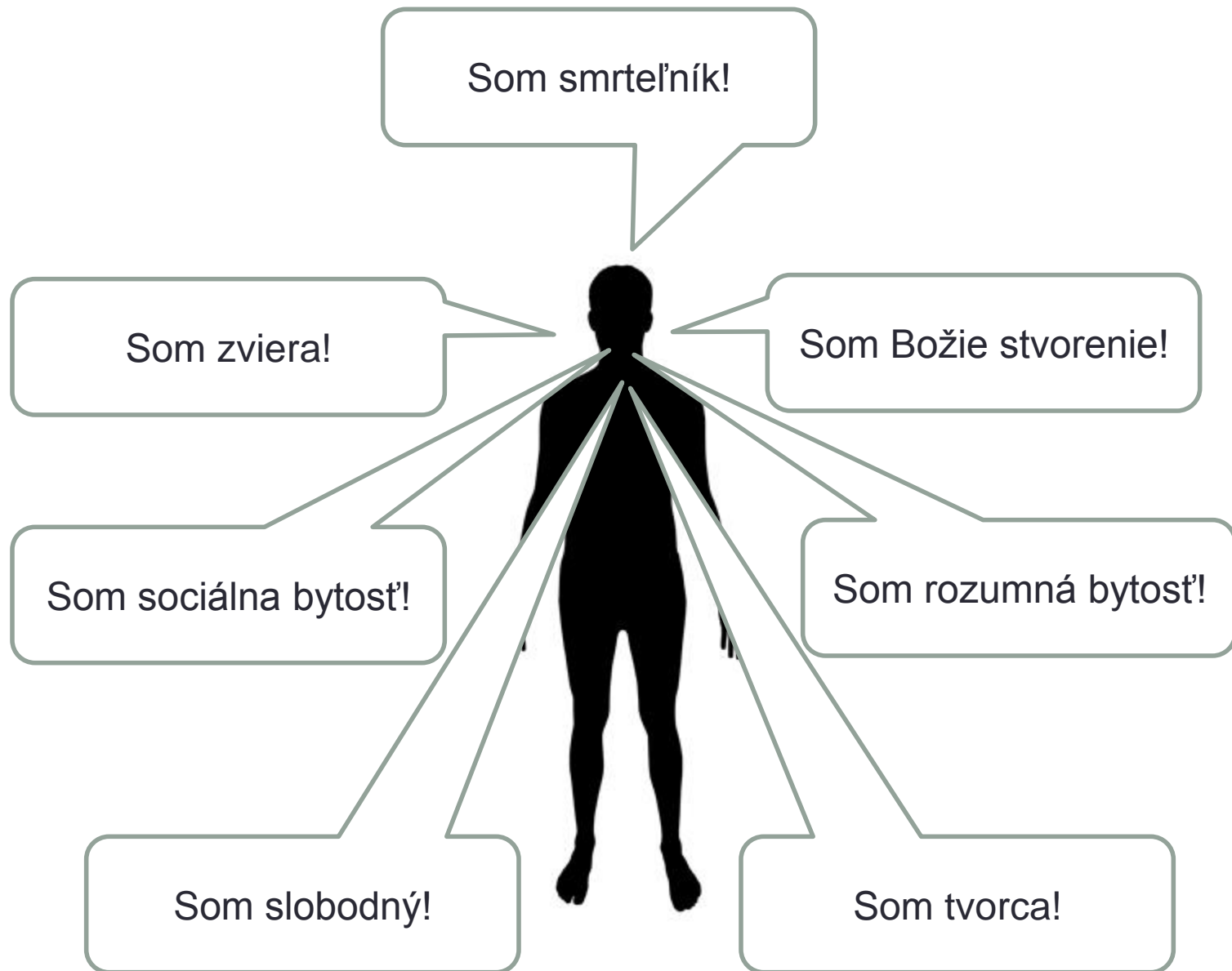
Študijný program: Ošetrovatel'stvo

Mgr. Juraj Čáp, PhD.

Prezentácia č. 2

KTO JE ČLOVEK?

Základné otázky filozofie (I. KANT)

Čo môžem vedieť? (epistemológia)

Čo mám robiť? (etika)

V čo môžem dúfať? (viera)

Kto je človek? (ontológia – bytie)

Žiadna doba nemala toľko a tak rozmanitých poznatkov o človeku ako tá dnešná, ale zároveň žiadna iná doba nevedela menej kto je človek, ako tá dnešná. V žiadnej dobe sa nestal človek tak problematický ako v dnešnej.

M. HEIDEGGER

Definícia? Obraz človeka!

= súbor charakteristík (predstavy, poznatky, predsudky), ktoré nám pomáhajú pochopiť človeka v kontexte celého sveta a doby.

- Vzťah **človeka k prírode** (*Je človek pánom prírody?*)
- Vzťah **človeka k spoločnosti** (*Čo má vyššiu hodnotu jednotlivec alebo spoločnosť ako celok?*)
- Vzťah **človeka k sebe samému** (*Kto som?*)
- Vzťah **človeka k absolútnu** (bohu) (*Aké je prepojenie medzi človeka k posvätnom?*)

Základné obrazy človeka

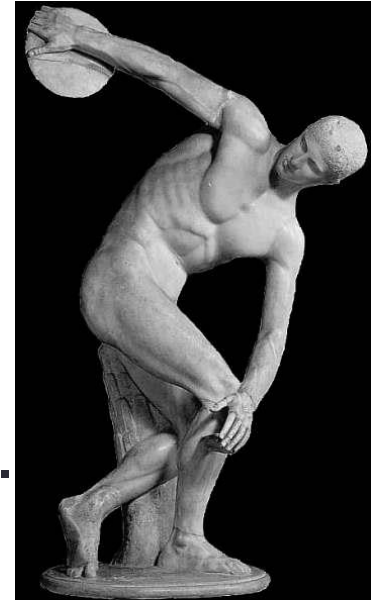
- **Animal rationale** (Tvor rozumný) – začína v Antickom období.
- **Imago Dei** (Obraz boží) – začína hlavne v rannom stredoveku.
- **Novoveký obraz** – koniec stredoveku začiatok novoveku.
- **Postmoderný človek** – súčasnosť.
 - Obrazy človeka zachytávajú porozumenie človeku v historickom kontexte.
 - Začínajú v určitom období a čiastočne pretrvávajú až dodnes.

Obraz človeka : **Animal rationále**

- Človek je súčasťou kozmu – poriadok – harmónia (*logos – vnútorný rytmus*).
- Postupne sa dostáva do centra kozmu.
- Racionalita (*logos – harmónia je racionálne usporiadaná*).
- Človek tvor spoločenský (*zoom politikon*) – Aristoteles.

Obráz človeka : **Animal rationále**

- Vzťah duše a tela (*dualizmus*) – Platón.
- Cyklické chápanie času.
- Starostlivosť o dušu aj telo (*kalokagatia*).
- Hippokrates (základ „vedeckej medicíny“).
 - Odmietol povery a mágiu.
 - Návrat k harmónii = liečenie choroby.

Hippokrates – človek

- Choroba ako nerovnováhy 4 základných telesných štiav + typológia osobností:
 - Sangvinik (sanguis - krv).
 - Cholerik (cholé - žlč).
 - Melancholik (melancholé – čierna žlč).
 - Flegmatik (flegma - hlien).

Obraz človeka : **Imago Dei**

- Človek stvorený bohom – viera.
- Osobný (personálny) rozmer (človek – Boh).
- Favorizované stvorenie v rámci príroda.
- Spolutvorca (Adam dáva mená zvieratám).
- Človek: hriešna bytosť – trest – smrť – spása.
- Lineárny čas – dejiny (údel):

„Naplnil sa čas a priblížilo sa kráľovstvo Božie“ (Marek 1, 15)

Obraz človeka : **Imago Dei**

- Dualizmus tela a duše (Augustín a Akvinský – človek je ich jednotou).
- Vzťah človeka a spoločnosti (cirkev – obec božia).
- Človek ako transcendentálna (presahujúca) bytosť (k bohu, k druhým ľuďom...).

Obraz človeka : **Novoveký obraz**

- Individualita (narastá) = osobná sloboda – najvyššia hodnota.
- Vedecká racionalita – objektívnosť.
- Technický pokrok.
- Poznanie – moc – ovládanie.

Obraz človeka : Novoveký obraz

- Telo a psychika – psychosomatika.
- Evolúcia „*homo sapiens sapiens*“.
- Materializmus.
 - Človek ako dobre fungujúci stroj.

Obraz človeka : súčasnosť

- Relativizmus a syntéza predchádzajúcich obrazov.
- Človek chápaný ako nehotové zviera – otvorenosť.
- Človek ako existencia – sloboda – voľba.
- Človek v tvárou tvár druhému (JA a TY).
- Človek a príroda – ekológia.

Obraz človeka : súčasnosť

- *Universal declaration of human rights*. OSN (1948).

- Inšpirovaná osvietenstvom.

- Článok 1.

Všetci ľudia sa rodia slobodní a sebe rovní, čo sa týka ich dôstojnosti a práv. Sú obdarení rozumom a majú navzájom jednat' v bratskom duchu.

- V zdravotníctve – *Práva pacienta*.

VYBRANÉ ZÁKLADNÉ FENOMÉNY ĽUDSKÉHO BYTIA

Naladenosť – emocionalita

Jazyk – možnosť porozumieť si

Smrteľnosť – konečnosť ľudského života

Zmysel života – hľadanie účelu a zmyslu

Naladenosť (nálada)

- radosť
- smútok
- strach a úzkosť
- nádej
- súcit
- nuda
- osamelosť
- zármutok
- láska
- bolesť
- ...

Naladenosť (nálada)

- Špecifickosť prežívania – pohlcujú – „prepádajú nás“.
- Bezprostredne žité (stav tela aj mysle).
 - Emočné centrá sú vývojovo staršie ako rozumové (silnejšie a menej ovplyvniteľné).
- Iniciujú reflexiu (racionalita) nášho stavu
tendencia „asimilovať“ tieto stavy (potlačiť alebo akceptovať).
- Optika pohľadu na svet okolo nás („zafarbujú“) –
sme veselý, aj svet je krajší... a naopak.

Jazyk

- Znaky – základ jazyka.
- Možnosť zdieľať sám seba s inými.
- **Robiť niečo spoločné** – komunikácia.
- Možnosť zachytiť a odovzdávať skúsenosť.
- Umenie (všetky druhy).
- Liečenie – psychoterapia.

Smrteľnosť

- Vlastnosť človeka (alebo živého bytia).
- Vieme, že umrieme – **vedomie smrteľnosti**.
- Ovplyvňuje to náš život?
- Čo je smrť?
- Existuje niečo po smrti?

Zmysel života

- Hodnoty.
- Sebaaktualizácia / sebarealizácia.
- Zmysluplnosť akejkoľvek činnosti.
- Spiritualita (duchovnosť).
- Medzil'udské vzťahy.

Pokus o definíciu človeka

- Slobodná, spoločenská, smrteľná bytosť nadaná racionalitou a emocionalitou, schopná vyrábať pracovné nástroje a ovplyvňovať nimi prostredie, v ktorom žije, reflektovať svoj život, dávať mu zmysel, rozlišovať medzi dobrom a zlom a vytvárať kultúru. Podstatou bytia človeka je transcendencia, schopnosť prekročiť samého seba. Človek sa interaguje so svetom v podobe rôznych foriem osvojovania si ho.

OBRAZ ČLOVEKA V OŠETROVATEL'STVE

Obraz človek v ošetrovateľstve

- Všetky ošetrovateľské modely a ošetrovateľstvo samé o sebe obsahuje predstavu o tom, **kto je človek**.
- Spája ich tendencia chápať človeka ako **celok**.

Holistický (celostný) princíp (prístup)

Holizmus (celostnosť)

- Mnohoznačný termín.
- Prechod od mechanického chápania k celostnému chápaniu reality.
- Mnohoznačná podmienenosť a prepojenosť človeka – spoločnosti – prostredia.
- Orientácia na humanistickú tradíciu.

Holizmus (celostnosť)

- Základné myšlienky holizmu:
 - Celok je viac ako súčet jeho častí.
 - Celok určuje podstatu svojich častí.
 - Časti nemôžu byť pochopené ak sú izolované od celku.
 - Časti sú dynamicky spojené a vzájomne závislé.

OBRAZ ČLOVEKA VO VYBRATÝCH OŠETROVATEĽSKÝCH MODELOCH

NIGHTINGALOVÁ

- Človek sa skladá z **fyzickej, intelektuálnej, emocionálnej, sociálnej a spirituálnej** komponenty.
- Má schopnosť **zlepšovať sa**
- Približovať sa k bohu.
- Dôležitou charakteristikou je, že môže **aktívne meniť situáciu** (prostredie).

HENDERSONOVÁ

- Človek je **nezávislá bytosť** s biologickou, psychologickou, sociálnou a duchovnou dimenziou.
- Identifikujú sa štrnástimi **základnými ľudskými potrebami**: dýchanie, príjem potravy a tekutín, vyprázdňovanie, pohyb, spánok a oddych, oblečenie, telesná teplota, hygiena, vyhýbať sa nebezpečenstvu a neraniť druhých, vyjadrovať názory a emócie v komunikácii, vierovyznanie, práca na niečom zmysluplnom, zábava, učiť sa.
- Dôležitou charakteristikou je **individualita** každého človeka a jej uplatňovanie v ošetrovateľskej starostlivosti – **autonómia**.

OREMOVÁ

- Človek (osoba, pacient) je chápaný ako bytosť, ktorá funguje biologicky, **symbolicky**, sociálne.
- Potenciál človeka pre **učenie**, rast a vývin.
- Človek je autonómna bytosť.
- Schopnosť **adaptovať sa** – má vrodennú schopnosť postarať sa sám o seba.
- Koncepcia **sebaopaterý**, ktorá je definovaná ako naučená, cieľovo orientovaná činnosť (súbor prakticky orientovaných aktivít osoby, ktoré robí na udržanie vlastného života, zdravia a pohody).

LEININGEROVÁ

- Človek je chápaný ako **kultúrna** bytosť.
- Vždy zasadený v konkrétnej kultúre.
- Jeho potreby musíme nazerať v tomto kontexte.

GORDONOVÁ

- Zameraná na **diagnostiku** (prax).
- Človeka cez jej **vzorce zdravia**: vnímanie zdravia a manažment, nutrícia a metabolizmus, vyprázdňovanie (eliminácia), vykonávanie aktivít, spánok a odpočinok, poznávanie a vnímanie, sebakoncepcia, úloha vzťahov, sexualita a reprodukcia, hodnoty a viera (presvedčenie).
- **Posúdenie** ich funkčnosti a dysfunkčnosti
- **Intervencie** na nápravu stavu.

Obraz človek v ošetrovatel'stve

- Niekoľko rovín v chápaní človeka, ktoré sú vzájomne prepojené – spojenie vytvára novú dynamickú kvalitu.
- Snaha o celostnosť (holizmus).

Človek je

- **biologická,**
- **psychická,**
- **sociálna,**
- **spirituálna bytosť.**

Človek ako biologická bytosť

- Človek je biologickým organizmom (telesnosť).
- Spája ho to s ostatnou prírodou → „stavebné základy“ sú rovnaké pre celú prírodnú ríšu – bunka.
- Telesnosť sa prejavuje primárnymi potrebami (dýchanie, vyživovanie...).
- Moje telo ako jeden z konštitutívnych prvkov mňa samého.

Človek a psychická bytosť

- Človek je osobnosť.
- Má špecifické (individuálne) vlastnosti ako je temperament, inteligencia, kreativita, charakter...
- Dôležitou črtou je, že si **uvedomuje sám seba**.
- Je schopný vnímať, myslieť, cítiť...

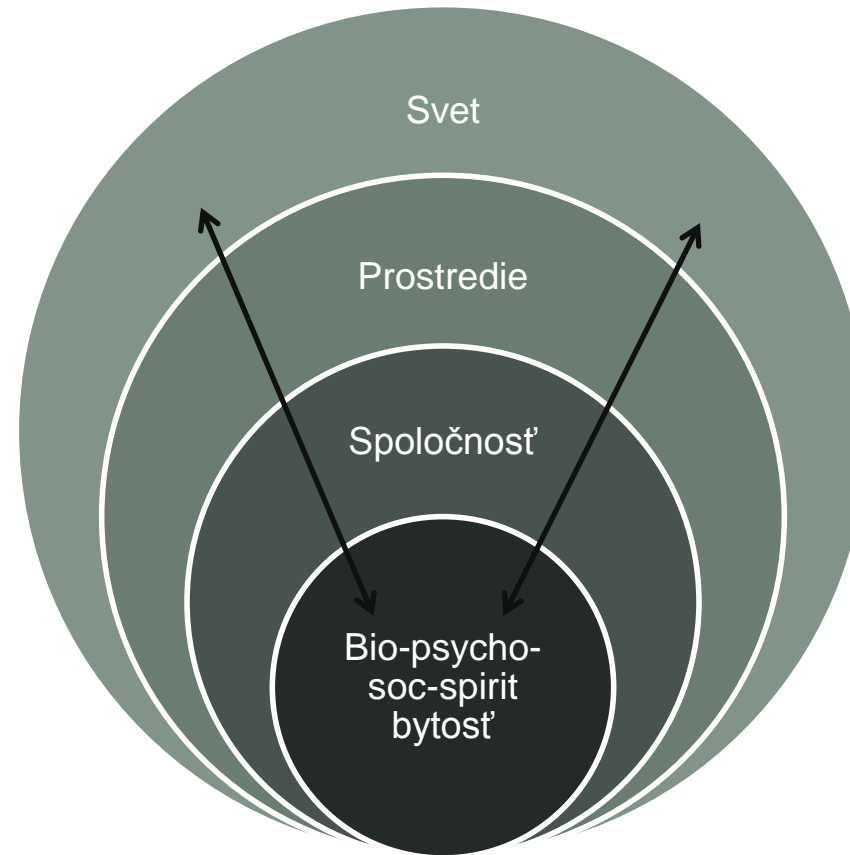
Človek ako sociálna bytosť

- Tendenciu sa zlučovať → vytvára komunity, priateľstvá, rodiny.
- Prebieha socializácia aj individualizácia.
- Významným prvkom je komunikácia a práca.
- V spoločenskom prostredí prebieha výchova potomstva a odovzdávanie tradícií, vedomostí a zručností.
- Je viac alebo menej odkázaný na druhého, stará sa o druhých.
- Pri strate významných vzťahov prežíva osamelosť až zármutok (či stratu zmyslu života).

Človek ako spirituálna bytosť

- Nie len osobnosť ale aj osoba.
- Nie len duša ale aj duch.
- Hlavnou charakteristikou tejto oblasti je schopnosť človeka transcendovať (presahovať).
- Hľadá zmysel života.
- Vytvára hodnoty.
- Verí a dúfa (nádej) v niečo (vyššie).

Obraz človek v ošetrovateľstve

Obraz človek v ošetrovateľstve

- (Ošetrovateľská) **starostlivosť** – kľúčový pojem vo vzťahu k človeku.

Citlivý a podporujúci prístup sestry k situácii a podmienkam ohrozenej ľudskej bytosti, ktorá potrebuje pomoc.

- Je to vzájomný, jedinečný vzťah medzi ľuďmi.
- Morálny rozmer (sloboda, dôstojnosť, povinnosť, zodpovednosť...).

Literatúra

- COHERT, E. *Co je člověk?* Praha : Zvon, 1996. 211 s. ISBN 80-7113-170-9.
- Človek. In Filit [online]. 2012. [02-20-2012]. Dostupné na: http://ii.fmph.uniba.sk/~filit/fvc_/clovek.html.
- FITZPATRICK, J.J., WHALL, A. 1996. *Conceptual Models of Nursing: Analysis and Application*. Stamford : Appleton and Lange. 1996. 389 p.
- GATSTMANS, CH. Care as a Moral Attitude in Nursing. In *Nursing Ethics*, 1999, Vol. 6, No. 3, pp.214-223.
- Human. (2014, February 15). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 08:46, February 17, 2014, from <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Human&oldid=595639025>
- KOLCABA, R. The primary holism in nursing. In *Journal of Advancet Nursing*, 1997, vol. 25, pp. 290-296.
- LIESMANN, K., ZENNATY, G. *O myšlení*. Olomouc : Votobia, 1994, 378 s. ISBN 80-85619-94-6.
- OWEN, M.J. – HOLMES, C.A. Holism in the discourse of nursing. In *Journal of Advancet Nursing*, 1993, vol. 18, pp. 1688-1695.
- PELCOVÁ, N. *Filozofická a pedagogická antropologie*. Praha : Karolinum, 2000. 201 s. ISBN 80-246-0076-5.

Literatúra

- POVLSEN, L. – BORUP, K.I. Holism in nursing and health promotion: distinct or related perspectives? – A literature review. In *Scand J Caring Sci*, 2011, vol. 25, pp. 798–805.
- SCHERER, G. *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007. 167 s. ISBN 978-80-7192-979-6.
- *VŠOBEČNÁ DEKLARÁCIA LUDSKÝCH PRÁV* [online]. United Nations, 2010. Dostupné na internete:
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=slo>.
- ŽIAKOVÁ, K. et al. *Ošetrovateľské konceptuálne modely*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 2007. 189 s. ISBN 978-80-8063-247-2.
- ŽIAKOVÁ, K. Oremovej model. In ŽIAKOVÁ, K. et al. *Ošetrovateľský slovník*, Martin : Martin : Vydavateľstvo Osveta, 2007, s. 96-99.